

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗ ΛΗΘΗ ΚΑΙ Η ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΥΘΕΤΗΣΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΜΕ ΑΡΙΘ. C-460/20 ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΤΟΥ ΔΕΕ ΤΗΣ 8ης ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2022

Η απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση C-460/20, *TU και RE κατά Google LLC* αφορά δύο προδικαστικά ερωτήματα που ετέθησαν από το Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο της Γερμανίας (Bundesgerichtshof) και αφορούν την υλοποίηση του δικαιώματος στη λήθη, όπως αυτό αναγνωρίστηκε στην περιβόητη απόφασή του ΔΕΕ στην υπόθεση *Google Spain*¹. Συγκεκριμένα, η υπόθεση αυτή αφορά τη δημοσίευση τριών άρθρων που αφορούσαν τους ενάγοντες από μια ειδησεογραφική ιστοσελίδα (αναφερόμενη στην απόφαση για λόγους ανωνυμοποίησης ως g-net) που –κατά δήλωσή της– είχε σκοπό την προώθηση της εταιρικής διαφάνειας και την καταπολέμηση της απάτης. Ο πρώτος εκ των εναγόντων κατείχε θέση ευθύνης σε διάφορες εταιρείες που παρείχαν χρηματοοικονομικές υπηρεσίες ενώ η δεύτερη διατηρούσε ερωτικό δεσμό με τον πρώτο και ήταν πληρεξούσια μιας εκ των εταιρειών αυτών. Η ιστοσελίδα g-net δημοσίευσε άρθρα στα οποία επέκρινε το επενδυτικό μοντέλο των εταιρειών αυτών και στα οποία συμπεριέλαβε φωτογραφίες των εναγόντων που εμφανίζονταν να διάγουν πολυτελή βίο. Η εν λόγω ιστοσελίδα έχει κατά καιρούς γίνει στόχος και η ίδια αρνητικών δημοσιευμάτων, τα οποία την κατηγορούν ότι στοχοποιεί εταιρείες και δημοσιεύει αρνητικές αναρτήσεις για τις εταιρείες αυτές με σκοπό να τις εκβιάσει απαιτώντας χρηματικά ανταλλάγματα για την απόσυρση των αναρτήσεων.

* Η ολοκλήρωση της επιστημονικής ανακοίνωσης χρηματοδοτήθηκε από το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (ΙΚΥ), στο πλαίσιο του προγράμματος χορήγησης υποτροφιών Ελλήνων υποψηφίων διδασκόντων του ΕΠΙΦ.

¹ ΔΕΕ C-131/12, *Google Spain*.

**Ερμανουήλ
Μπουγιακιώτης**
Υποψήφιος Διδάκτορας,
ΕΠΙ Φλωρεντίας*

Οι ενάγοντες υπέβαλαν αίτημα στη μηχανή αναζήτησης Google, ως υπεύθυνη επεξεργασίας, αφενός για την απάλειψη των άρθρων της g-net από τα αποτελέσματα που εμφανίζονται κατά την αναζήτηση του ονόματος των εναγόντων, λόγω του ότι είναι δυσφημιστικά και ανακριβή, κι αφετέρου για την αφαίρεση των μικρογραφιών των εικόνων που συνόδευαν τα εν λόγω άρθρα, οι οποίες εμφανίζονταν απομονωμένες από το υπόλοιπο κείμενο στα αποτελέσματα αναζήτησης με βάση εικόνες. Περαιτέρω, οι ενάγοντες ισχυρίστηκαν ότι τα εν λόγω άρθρα της g-net χρησιμοποιήθηκαν για να τους εκβιάσουν. Η Google αρνήθηκε να κάνει δεκτή την εν λόγω αίτηση, κρίνοντας ότι υπήρχε δημόσιο ενδιαφέρον πρόσβασης στις εν λόγω πληροφορίες δεδομένης της επαγγελματικής ιδιότητας των εναγόντων. Οι ενάγοντες εν συνεχεία άσκησαν αγωγή κατά της Google, η οποία απερρίφθη σε πρώτο και δεύτερο βαθμό και εν συνεχεία άσκησαν αναίρεση, στο πλαίσιο της οποίας το Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο της Γερμανίας απέστειλε δύο προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΕ. Το πρώτο ερώτημα αφορούσε το βάρος απόδειξης περί της ανακρίβειας των πληροφοριών που αιτήθηκαν να διαγραφούν και εάν θα έπρεπε να απαιτείται δικαστική απόφαση, έστω προσωρινής φύσεως, για τη στοιχειοθέτηση του αιτήματος. Το δεύτερο ερώτημα αφορούσε το αίτημα απάλειψης των μικρογραφιών και συγκεκριμένα κατά πόσο αυτό θα έπρεπε να αξιολογηθεί σε συσχέτισμό με το κείμενο των επικριτικών άρθρων ή ανεξαρτήτως αυτού, δεδομένου ότι εμφανίζονταν απομονωμένες στα αποτελέσματα αναζήτησης, καίτοι εμπεριείχαν συνδέσμους προς τις αρχικές αναρτήσεις.

Σε σχέση με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα το ΔΕΕ ακολούθησε την πρόταση του Γενικού Εισαγγελέα και έκρινε ότι η στάθμιση του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης και του δικαιώματος πρόσβασης στην πληροφορία θα πρέπει να είναι διαφορετική για τις εικόνες που αποτελούν μέρος των επικριτικών άρθρων από τις μικρογραφίες που εμφανίζονται ξεχωριστά στα αποτελέσματα αναζήτησης. Τόσο το παραπέμπον Δικαστήριο όσο και το ΔΕΕ ευλόγως έκριναν ότι οι εικόνες αφ' εαυτές είχαν μικρή πληροφοριακή αξία και συνεπώς η κεχωρισμένη παράθεσή τους έχριζε μικρότερης προστασίας δυνάμει του άρθρου 11 του ΧΘΔΕΕ². Παρουσιάζει ενδιαφέρον ότι το ΔΕΕ έκρινε ότι η παράθεση των εικόνων αυτών συνιστά αυτόνομη επεξεργασία σε σχέση με την παράθεση συνδέσμων. Το σκεπτικό αυτό πιθανότατα συνιστά έμμεση απάντηση στην άποψη του Ανώτατου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου ότι η μηχανή αναζήτησης στο πλαίσιο της εν λόγω επεξεργασίας θα έπρεπε να αντιμετωπίζεται ως δημιουργός του περιεχομένου και όχι σαν ενδιάμεση οντότητα³. Το επιχείρημα αυτό δεν είναι ιδιαιτέρως πειστικό δεδομένου ότι αμφότερες οι διαδικασίες επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων είναι αυτοματοποιημένες και η μηχανή αναζήτησης δεν έχει γνώση περί της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων παρά μόνο ως στατιστικής πιθανότητας. Συνεπώς, το ΔΕΕ φαίνεται να υπονοεί ότι η εν λόγω επεξεργασία ενδεχομένως να συνεπάγεται αυξημένες υποχρεώσεις των μηχανών αναζήτησης δεδομένης της αυξημένης πιθανότητας προσβολής των δικαιωμάτων των άρθρων 7 και 8 του Χάρτη από την απεικόνιση φωτογραφιών, χωρίς ωστόσο να συνιστά εξαίρεση από το ιδιαίτερο καθεστώς για τις μηχανές αναζήτησης που εισήγαγε το Δικαστήριο με τις αποφάσεις *Google Spain* και *GC*⁴.

² ΔΕΕ C-460/20, *TU και RE κατά Google LLC*, σκ. 35, 106.

³ *Ibidem*, Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα, σκ. 55.

⁴ ΔΕΕ C-131/12, *Google Spain*, ΔΕΕ C-136/17, *GC*.

Σε σχέση με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο αιτών έφερε το βάρος απόδειξης για την «πρόδηλη ανακρίβεια» του περιεχομένου, ή τουλάχιστον ενός μη ήσσονος μέρους αυτού⁵. Ωστόσο, προκειμένου να μην καταστεί υπερβολικά δύσκολη η άσκηση του δικαιώματος στη λήθη, το Δικαστήριο έκρινε ότι θα πρέπει να προσκομίσει μόνο τα αποδεικτικά στοιχεία που είναι ευλόγως σε θέση να αποκτήσει αναλόγως των εκάστοτε περιστάσεων. Επιπροσθέτως, το Δικαστήριο έκρινε ότι το υποκείμενο δεν υποχρεούται στην άσκηση κάποιου ενδίκου βοηθήματος προκειμένου να στοιχειοθετήσει την αίτησή του προς τον υπεύθυνο επεξεργασίας, κάτι το οποίο θα συνιστούσε επίσης υπέρμετρο περιορισμό του δικαιώματος. Περαιτέρω, το Δικαστήριο, εν αντιθέσει με τις προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα, ερμήνευσε στενά τις υποχρεώσεις της μηχανής αναζήτησης, η οποία κατά την ερμηνεία αυτή δεν υπέχει ουδεμία υποχρέωση αναζήτησης της αλήθειας⁶. Το Δικαστήριο επίσης απέρριψε την πρόταση του Γενικού Εισαγγελέα για την οργάνωση μιας διαδικασίας που θα επέτρεπε και στον δημιουργό του περιεχομένου να λάβει γνώση και να εκθέσει τις απόψεις του για τη διαγραφή ή μη των σχετικών αναρτήσεων από τα αποτελέσματα αναζήτησης⁷. Το Δικαστήριο αιτιολόγησε την άρνησή του να επιβάλει αυτές τις υποχρεώσεις στη μηχανή αναζήτησης με το σκεπτικό ότι υπάρχει ο κίνδυνος, υπό το βάρος των αυξημένων υποχρεώσεων συμμόρφωσης, οι μηχανές αναζήτησης να κάνουν δεκτά συστηματικά τα αιτήματα διαγραφής και κατ' αυτό τον τρόπο να καταστούν απρόσιτες πληροφορίες οι οποίες παρουσιάζουν δημόσιο ενδιαφέρον.

Το σκεπτικό του Δικαστηρίου σε σχέση με αυτό το προδικαστικό ερώτημα είναι πολλαπλώς προβληματικό και ήδη έχει γίνει αντικείμενο κριτικής στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία⁸. Κατά πρώτον, η αιτιολογία της απόφασης είναι πλημμελής. Το Δικαστήριο εισήγαγε για πρώτη φορά στην εν λόγω απόφαση το κριτήριο της «πρόδηλης ανακρίβειας» χωρίς να αιτιολογεί γιατί απαιτείται «πρόδηλη» και όχι «οποιαδήποτε», αφιστάμενο από τη διατύπωση του ΓΚΠΔ⁹. Περαιτέρω, άλλοι συγγραφείς άσκησαν κριτική στο Δικαστήριο διότι εστίασε στη διάταξη του άρθρου 17 ΓΚΠΔ αγνοώντας τις διατάξεις των άρθρων 16 περί του δικαιώματος διόρθωσης και 18 περί δικαιώματος περιορισμού της επεξεργασίας και δη την παράγραφο 1 εδάφιο α αυτού περί περιορισμού της επεξεργασίας μέχρι τη διακρίβωση της ακρίβειας των δεδομένων, καθώς και του άρθρου 21 περί εναντίωσης στην επεξεργασία¹⁰. Ωστόσο, ενδεχομένως οι ενάγοντες στην παρούσα υπόθεση χρησιμοποίησαν ως νομική βάση της αγωγής τους μόνο το άρθρο 17 οπότε και δεν θα ήταν επιτρεπτό να την μεταβάλει το ΔΕΕ, ιδίως σε σχέση με μια διαφορά ιδιωτικού δικαίου. Σε κάθε περίπτωση, είναι αμφίβολο κατά πόσο χωρεί η εφαρμογή του δικαιώματος διόρθωσης στην περι-

⁵ ΔΕΕ C-460/20, TU και RE κατά Google LLC, σκ. 68.

⁶ Ibidem, σκ. 70.

⁷ Ibidem, σκ. 71.

⁸ Βλ. ενδεικτικά B. Zelger, *Strengthening the Role of Google? Recent Developments in the Right to Be Forgotten Case Law of the CJEU*, Global Privacy Law Review 4/2023 σελ. 96· D. Erdos, *An Accurate Thumbnail of European Data Protection and Search Engine Indexing? Exploring C-460/20 TU, RE v Google LLC.*, διαθέσιμο στο [link](#) (τελευταία πρόσβαση 26.06.2024)· O. Ulgien, *Case C-460/20, TU, RE v. Google LLC*, International Legal Materials 62/2023, σελ. 1062.

⁹ Βλ. αρ. 5 παρ. 1 εδ. δ ΓΚΠΔ.

¹⁰ D. Erdos, *An Accurate Thumbnail of European Data Protection*, ό.π.

πτωση των μηχανών αναζήτησης καθώς ενδεχομένως η άσκηση αυτού να οδηγήσει σε στρεβλές εντυπώσεις. Είναι διαφορετικό να αφαιρεθεί περιεχόμενο που συνιστά μη επιτρεπτή άσκηση της ελευθερίας της έκφρασης και διαφορετικό να εμφανίζεται ο εκάστοτε δημιουργός περιεχομένου να έχει εκφραστεί με έναν τρόπο που δεν έλαβε ποτέ χώρα στην πραγματικότητα. Μια τέτοια εκδοχή θα παραβίαζε, κατά τη γνώμη μου, αμφότερα τα δικαιώματα στην ελευθερία της έκφρασης αλλά και της ελεύθερης πρόσβασης στην πληροφορία. Ενδεχομένως θα μπορούσε να υπάρξει μια επισήμανση για το περιεχόμενο στο οποίο παραπέμπει ο σύνδεσμος, ωστόσο είναι αμφίβολο κατά πόσο αυτό συνιστά διόρθωση κατά την έννοια του ΓΚΠΔ.

Πέραν των προβλημάτων τεκμηρίωσης, η απόφαση αποτελεί μια ακόμη περίπτωση μιας ευρύτερης τάσης του ΔΕΕ να δίνει προτεραιότητα στην ιδιωτικότητα και την προστασία των προσωπικών δεδομένων έναντι της ελευθερίας της έκφρασης, τόσο σε ουσιαστικό όσο και διαδικαστικό επίπεδο. Σε ουσιαστικό επίπεδο, το Δικαστήριο επανέλαβε ότι «τα προστατευόμενα από τα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη δικαιώματα του υποκειμένου των δεδομένων υπερέχουν, κατά κανόνα, του εννόμου συμφέροντος των δυνητικά ενδιαφερόμενων χρηστών του διαδικτύου για πρόσβαση στην επίμαχη πληροφορία»¹¹. Δεν είναι σαφές κατά πόσο το Δικαστήριο με αυτή τη διατύπωση αναφέρεται στο συνήθως συμβαίνον ή σε μια ιεράρχηση των σχετικών δικαιωμάτων. Πάντως, είτε πρόκειται για εμπειρική παρατήρηση είτε για νομική αξιολόγηση, η υπεροχή αυτή στερείται οποιασδήποτε τεκμηρίωσης, αυθαίρετως δε το Δικαστήριο αναφέρεται σε «έννομο συμφέρον» και όχι σε δικαίωμα πρόσβασης στην πληροφορία, παρά τη ρητή κατοχύρωση αυτού στο άρθρο 11 του ΧΘΔΕΕ, όπως άλλωστε αναγνωρίζει και το ίδιο το Δικαστήριο σε άλλα σημεία της απόφασής του. Περαιτέρω, το Δικαστήριο περιορίζει και διαδικαστικά το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης, στερώντας από τους δημιουργούς του περιεχομένου που εμφανίζεται στα αποτελέσματα αναζήτησης το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης αλλά και γενικότερα την «ισοδυναμία των όπλων» μεταξύ του αιτούντος τη διαγραφή της ανάρτησης και του δημιουργού της. Είναι δε εξόχως προβληματικό ότι σε πολλές περιπτώσεις ο δημιουργός του περιεχομένου δεν θα είναι καν σε θέση να λάβει γνώση της διαγραφής προκειμένου να αναζητήσει δικαστική προστασία. Μάλιστα, σε σχετική γνώμη της για την απόφαση *Google Spain* η Ο.Ε. του άρθρου 29 έθεσε ζήτημα παραβίασης της νομοθεσίας για τα προσωπικά δεδομένα σε περίπτωση που λάμβανε χώρα τέτοια γνωστοποίηση¹².

Το σκεπτικό του Δικαστηρίου για τη μη επιβολή μιας ισότιμης διαδικασίας ακρόασης όλων των εμπλεκόμενων μερών είναι ακόμη πιο προβληματικό. Επί της ουσίας το Δικαστήριο επικαλείται την πιθανότητα η εκάστοτε μηχανή αναζήτησης να αποδέχεται χωρίς ενδελεχή έλεγχο τα αιτήματα διαγραφής προκειμένου να αποφύγει τις επιπρόσθετες υποχρεώσεις που θα περιλάμβανε η

¹¹ ΔΕΕ C-460/20, *TU και RE κατά Google LLC* σκ. 62. Βλ. επίσης ΔΕΕ C-131/12, *Google Spain* σκ. 62, ΔΕΕ C-136/17, *GC* σκ. 66.

¹² Ο.Ε. του Άρθρου 29, Κατευθυντήριες Γραμμές σχετικά με την Εφαρμογή της Απόφασης του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Υπόθεση C-131/12, *Google Spain και Inc v Agencia Española De Protección De Datos (Aepd)* και *Mario Costeja González*, οι οποίες εκδόθηκαν την 26η Νοεμβρίου 2014, 14/EL, WP 225 παρ. 23. Βλ. σχετική κριτική Ε. Bougiakiotis, *The enforcement of the Google Spain ruling*, *International Journal of Law and Information Technology* 24/2016, σελ. 336-338· D. Keller, *The Right Tools: Europe's Intermediary Liability Laws and the EU 2016 General Data Protection Regulation*, *Berkeley Technology Law Journal* 33/2018, σελ. 334-337.

έρευνα της ουσιαστικής αλήθειας ή η οργάνωση μιας οιονεί κατ' αντιδικία διαδικασίας. Ωστόσο, η πρακτική της αποδοχής των σχετικών αιτημάτων χωρίς ενδελεχή έλεγχο θα συνιστούσε παραβίαση των υποχρεώσεων στάθμισης που υπέχει ο υπεύθυνος επεξεργασίας και έχει αναγνωρίσει το ίδιο το Δικαστήριο¹³. Συνεπώς, η επίκληση της φαινομενικής μόνο συμμόρφωσης με τις υποχρεώσεις αυτές ή, ακριβέστερα, η μη συμμόρφωση με αυτές προκειμένου να περιοριστούν οι σχετικές υποχρεώσεις συνιστά μια έμμεση αποδοχή τέτοιων πρακτικών. Άλλωστε ο μόνος λόγος που οι μηχανές αναζήτησης θα έτειναν να αποδέχονται μαζικά και όχι να απορρίπτουν τα σχετικά αιτήματα διαγραφής είναι ότι η διαδικαστική ανισορροπία που το Δικαστήριο και οι αρχές προστασίας δεδομένων έχουν εισάγει *de facto* αποτρέπει την πιθανή ευθύνη τους για λανθασμένη αφαίρεση περιεχομένου. Ωστόσο, αν υπήρχε μια ισότιμη χορήγηση δυνατοτήτων διεκδίκησης τόσο του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης όσο και της ιδιωτικότητας και προστασίας των προσωπικών δεδομένων, το κίνητρο για τέτοιες μαζικές αποδοχές θα εξέλιπε. Αντιθέτως, η μειονεκτική διαδικαστική αντιμετώπιση της ελευθερίας της έκφρασης είναι πολύ πιθανόν να αποστερήσει την πρόσβαση σε πληροφορίες δημοσίου ενδιαφέροντος που το Δικαστήριο θέλει, κατ' αυτό τον τρόπο, να αποφύγει.

Ενδεχομένως μια πιθανή αιτία για τον δισταγμό του Δικαστηρίου να αναγνωρίσει την υποχρέωση των μηχανών αναζήτησης να προστατεύουν εξίσου την ελευθερία της έκφρασης αλλά και την ιδιωτικότητα και την προστασία των προσωπικών δεδομένων να είναι η έλλειψη εφαρμοστικής νομοθεσίας για την ελευθερία της έκφρασης. Ελλείψει αυτής, το Δικαστήριο θα έπρεπε να αναγνωρίσει άμεση τριτενέργεια της ελευθερίας της έκφρασης προκειμένου να επιβάλει τις σχετικές υποχρεώσεις στις μηχανές αναζήτησης. Ωστόσο, αυτό το πρόβλημα δεν είναι ανυπέρβλητο. Μια πρώτη λύση, πέραν της άμεσης τριτενέργειας, θα ήταν η σύμφωνη με τον Χάρτη ερμηνεία του ΓΚΠΔ, έστω και καθ' υπέρβαση των διατυπώσεων του, προκειμένου να βασιστούν σε αυτό οι σχετικές διαδικαστικές υποχρεώσεις. Ακόμη κι αν ήθελε θεωρηθεί ότι μια τέτοια προσέγγιση αφήνεται υπερβολικά από το γράμμα των σχετικών διατάξεων, το Δικαστήριο θα μπορούσε να θεωρήσει ότι τα κράτη-μέλη υπέχουν θετική υποχρέωση να εισάγουν διαδικαστικές εγγυήσεις υπέρ της ελευθερίας της έκφρασης, ιδίως ενόψει του άρθρου 85 του ΓΚΠΔ. Άλλωστε το Δικαστήριο σε άλλες περιπτώσεις έχει αναγνωρίσει τέτοιες υποχρεώσεις που απορρέουν από τα θεμελιώδη δικαιώματα του κατοχυρώνει το ενωσιακό δίκαιο¹⁴.

Επιπροσθέτως, παρότι το Δικαστήριο στην απόφαση *Google Spain* διευκρίνισε ότι οι υπεύθυνοι επεξεργασίας και δη οι μηχανές αναζήτησης θα πρέπει να συμμορφώνονται «*υπό το πρίσμα των ευθυνών, των ικανοτήτων και των δυνατοτήτων*» τους, το Δικαστήριο, στην παρούσα απόφαση, εφήρμοσε το τρίπτυχο αυτό σε όλες τις μηχανές αναζήτησης εν γένει και όχι με βάση τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της εναγόμενης¹⁵. Έτσι, το Δικαστήριο έκρινε ότι η επιβολή υποχρέωσης αναζήτησης της αλήθειας των ισχυρισμών του υποκειμένου των δεδομένων ή η οργάνωση κατ' αντιπαράθεση διαδικασίας θα συνιστούσε υπέρμετρο βάρος. Ωστόσο, θα ήταν ορθότερο η σχετική κρίση να αφορά *in concreto* τον εκάστοτε υπεύθυνο επεξεργασίας και όχι συλλήβδην όλες τις

¹³ Βλ. π.χ. ΔΕΕ C-460/20, *TU και RE κατά Google LLC* σκ. 61.

¹⁴ Βλ. π.χ. ΔΕΕ C-314/12, *UPC Telekabel Wien GmbH v. Constantin Film Verleih GmbH* σκ. 57.

¹⁵ ΔΕΕ C-460/20, *TU και RE κατά Google LLC* σκ. 71.

οντότητες που έχουν παρόμοια χαρακτηριστικά, καθώς αυτή η ερμηνεία θα δικαιολογούσε τη σχετικοποίηση των υποχρεώσεων που εισήχθη με τα τρία αυτά κριτήρια, του νόμου μη διακρίνοντος. Επιπρόσθετα, η εξειδίκευση των σχετικών υποχρεώσεων *in concreto* θα ήταν σε αρμονία με την προσέγγιση του ενωσιακού νομοθέτη στην Πράξη για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες¹⁶.

Οι διατάξεις της Πράξης για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες, οι οποίες τυγχάνουν εφαρμογής και στις μηχανές αναζήτησης, θα συμβάλουν στο μέλλον στην αποσαφήνιση των σχετικών διαδικασιών και θα αποκαταστήσουν, τουλάχιστον εν μέρει, την «ισότητα των όπλων» μεταξύ των υποκειμένων των δεδομένων και των φορέων της ελευθερίας της έκφρασης. Ειδικότερα το άρθρο 20 της σχετικής Πράξης παρέχει το δικαίωμα εσωτερικής καταγγελίας κατά της αρχικής απόφασης περί (μεταξύ άλλων) απόσυρσης πληροφοριών, ενώ, αν αυτή η καταγγελία δεν γίνει δεκτή, το άρθρο 21 προβλέπει διαδικασία εξωδικαστικής επίλυσης της σχετικής διαφοράς, πέραν των τυχόν διαθέσιμων ενδίκων βοηθημάτων. Συνεπώς, παρότι η νομοθεσία αυτή παρέχει μόνο *ex post* δυνατότητες διαδικαστικής συμμετοχής σε όσους έχουν έννομο συμφέρον στη μη αφαίρεση του περιεχομένου και συνεπώς είναι αμφίβολο κατά πόσο συνάδει με την τυπική ισοδυναμία των δικαιωμάτων αυτών έναντι αυτών που αποτελούν τη νομική βάση για την αφαίρεση του περιεχομένου, εν τούτοις θεραπεύει σε κάποιο βαθμό τη σχεδόν πλήρη διαδικαστική υποβάθμιση της ελευθερίας της έκφρασης, ειδικά σε σχέση με το δικαίωμα της ιδιωτικότητας και της προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Το κατά πόσο η εφαρμογή των νέων αυτών διατάξεων θα συμβαδίσει με τη νομολογία του ΔΕΕ για το δικαίωμα στην λήθη απομένει να φανεί, αν και δεν φαίνεται να υπάρχει ευθεία αντίθεση μεταξύ τους με εξαίρεση τη μη διαφοροποίηση των σχετικών υποχρεώσεων αναλόγως των *in concreto* δυνατοτήτων της εκάστοτε μηχανής αναζήτησης.

Καταληκτικά, η εν λόγω απόφαση καταδεικνύει τα προβλήματα που αναφύονται με την ανάθεση της διευθέτησης διαφορών που αφορούν θεμελιώδη δικαιώματα σε ιδιωτικά νομικά πρόσωπα και κατά μείζονα λόγο σε ιδιωτικές εταιρείες. Το επιχείρημα ότι οι αποφάσεις αυτές μπορούν να αμφισβητηθούν ενώπιον διοικητικών ή δικαστικών αρχών δεν είναι πειστικό, διότι, όπως αναλυτικά εκτέθηκε ανωτέρω, πολλές φορές τα ενδιαφερόμενα μέρη δεν θα έχουν καν γνώση της αρχικής απόφασης. Γενικότερα, οι μειωμένες διαδικαστικές εγγυήσεις αποτελούν έκφανση της εγγενώς μειωμένης δυνατότητας ορθής διευθέτησης υποθέσεων θεμελιωδών δικαιωμάτων από ιδιωτικές και δη κερδοσκοπικές νομικές οντότητες. Όπως έχω επισημάνει και από άλλη θέση, ενόψει και της διάκρισης της θετικής από την αρνητική αρχή της νομιμότητας, οι εταιρείες αυτές έχουν συνταγματικά κατοχυρωμένες ελευθερίες που μόνο κατ' εξαίρεση μπορούν να περιοριστούν και πάντως το *modus operandi* τους δεν θα μπορούσε να εξισωθεί με μιας δημόσιας αρχής που δρα μόνο χάριν του δημοσίου συμφέροντος και με αυξημένες διαδικαστικές εγγυήσεις¹⁷. Τούτο συνιστά ένα *prima facie* ισχυρό λόγο για την ανάθεση της υποχρέωσης λήψης των αποφάσεων αφαίρεσης περιεχομένου σε δημόσιες αρχές ή σε οντότητες που προσιδιάζουν περισσότερο σε αυ-

¹⁶ Κανονισμός (ΕΕ) 2022/2065 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19ης Οκτωβρίου 2022 σχετικά με την ενιαία αγορά ψηφιακών υπηρεσιών και την τροποποίηση της οδηγίας 2000/31/ΕΚ (πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες).

¹⁷ Ε. Bougiakiotis, *Lying in the Procrustean Bed: The Future of Information Governance*, διαθέσιμο στο [link](#) (τελευταία πρόσβαση 28.06.2024).

τές. Συνεπώς, παραμένει αμφίβολο εάν υπάρχουν επαρκείς λόγοι υπέρ της διατήρησης του status quo και η σχετική αιτιολόγηση ελλείπει στις αποφάσεις τόσο του ΔΕΕ όσο και των νομοθετικών κι εκτελεστικών οργάνων. □